

محتوای نوشتاری کتاب
اقتصاد
سال تحصیلی ۹۹-۱۴۰۰

فصل دوم
درس هفتم
نام طراح: مظفری

موضوع: تجارت بین الملل

اهداف یادگیری:

۱- اهمیت تجارت و دلایل تجارت در عرصه ی جهانی را بداند ۲- اصل مزیت مطلق و نسبی را در تجارت بداند
۴- آشنایی با دلایل افزایش یا کاهش تعرفه های تجارت ۵- شناخت موانع تجارت مثل انواع تحریم ها ۶- شناخت
قتصاد تک محصولی ۷- شرایط استقلال و استحکام اقتصادی را در کشورها بداند.

انتظارات پس از مطالعه:

۱- دلایل روی آوردن کشورها به تجارت را می شناسد. ۲- بیان تفاوت مزیت مطلق و مزیت نسبی ۳- می داند که
تجارت خارجی و توجه بر مزیت های مطلق یا نسبی دارای چه مزیتهایی می باشد ۴- دلایل افزایش یا کاهش تعرفه
های گمرکی را می داند. ۴- شرایط استقلال و استحکام اقتصادی را توضیح می دهد.
نکات مهم درس در قالب جمله های کوتاه به زبان ساده و صریح:

دلایل تجارت کشورها ۲- مزیت های مطلق و نسبی ۳- پیمان تجاری ۴- جنگ های تجاری و تحریم ۵- اقتصاد تک
محصولی

خلاصه درس:

همان طور که انسان ها ملیت دارند، کالاها هم ملیت دارند. برخی در **یک کشور** تولید شده **تک ملیتی** و برخی توسط
چند کشور تولید می شود که **چندملیتی** گفته می شود

شرکت چند ملیتی: برخی محصولات، به ویژه محصولاتی که از **فناوری های پیشرفته تری بهره** می برند، ممکن
است **چندملیتی** باشند. یعنی برای تولید محصولات خود از **منابع و امکانات کشور دیگر** استفاده کند مثلاً سرمایه
گذار یک شرکت آلمانی باشد و شرکت خود را در کشور چین ایجاد کند و از کارگران چینی و امکانات آن کشور برای
تولید استفاده کند

بازیگران عرصه اقتصاد

بازیگران مهم عرصه اقتصاد ۱- خانوار ۲- بنگاه اقتصادی ۳- دولت ۴- سازمان ها و نهاد های بین الملل می باشند.

درس جدید

درس گذشته

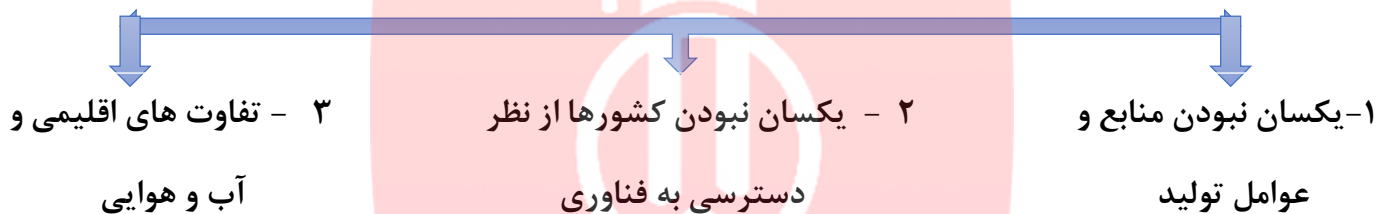
شرکت و دولتهایی که خارج از مرزهای کشور است

چرا تجارت با دیگر کشورها مهم است؟

فرض کنید صاحب یک شرکت بزرگ تولید پوشاک هستید و در کشور شما امکان تولید پنبه وجود ندارد یا تولید آن هزینه بسیار بالایی دارد. اما در عوض، کشور همسایه شما، زمین حاصلخیزی برای کشت پنبه دارد. شما برای اینکه هزینه تولیدتان را کاهش دهید و بتوانید با قیمت مناسب تری پوشاک خود را به بازار روانه کنید، پنبه را از کشور همسایه وارد می کنید. در این صورت هم شما به خاطر کاهش هزینه های تولید، سود بیشتری می برید و هم کشور همسایه شما، بابت فروش پنبه هایش سود می برد. اگر کار شما توسعه پیدا کرد، می توانید پوشاک تولیدی خودتان را به همان کشوری که از آن پنبه وارد می کردید یا کشور دیگری صادر کنید و از این بابت نیز، کسب و کار شما رونقی خواهد گرفت.

سود این تبادیل برای تولید کننده ی پوشاک: ۱- کاهش هزینه های تولید ۲- اگر کار شما توسعه پیدا کرد، می توانید پوشاک تولیدی خودتان را به همان کشوری که از آن پنبه وارد می کردید یا کشور دیگری صادر کنید
سود کشور همسایه: فروش پنبه به تولید کننده

عواملی که سبب می شود کشورها با یکدیگر به تجارت پردازند

اصل مزیت مطلق و مزیت نسبی در تجارت

عوامل بالا، (یکسان نبودن منابع و عوامل تولید، یکسان نبودن کشورها از نظر دسترسی به فناوری، تفاوت های اقلیمی متفاوت) توان تولیدی منطقه یا کشوری را در مقایسه با منطقه یا کشور دیگر، تغییر می دهد و موجب می شود تولید یک محصول نسبت به محصولی دیگر «مقرون به صرفه تر» شود؛ یعنی **مزیت اقتصادی** ایجاد می کند.

مزیت مطلق

دو کشور ایران و برزیل را در نظر بگیرید. فرض کنید:

الف) هر دو کشور به یک اندازه از نیروی کار، سرمایه و دانش فنی برخوردارند. در هر دو کشور فقط غذا و پوشاک با قیمت های یکسان تولید می شوند.

ب) هر دو کشور اگر همه عوامل تولیدشان را با اشتغال کامل، برای تولید غذا به کار گیرند، ایران ۶۰ واحد و برزیل ۴۰ واحد تولید می کند.

ج) هر دو کشور اگر همه عوامل تولیدشان را با اشتغال کامل، برای تولید پوشاک به کار گیرند، ایران ۳۰ واحد و برزیل ۷۰ واحد تولید می کند.

در این صورت می گوئیم برزیل در تولید پوشاک و ایران در تولید غذا «مزیت مطلق» دارند.

➤ **مزیت مطلق:** اگر در مقایسه بین کشورهایی که از عوامل تولید یکسانی برخوردارند، کشوری بتواند کالا و

خدمات مورد نظر را ارزان تر و بیشتر از سایر کشورها تولید کند آن کشور در تولید آن کالاها و خدمات دارای

مزیت مطلق است

➤ و بهتر است سایر کالاهای مورد نیاز را از کشورهای دیگر وارد کند

مزیت نسبی

اکنون کشور دیگری مثل کنیا را در نظر بگیرید که از نظر عوامل تولید با دو کشور ایران و برزیل یکسان است. اگر کنیا همه امکانات خود را بر تولید غذا متمرکز کند، می تواند ۲۰ واحد غذا، و اگر به پوشاک تخصیص دهد ۱۰ واحد پوشاک تولید کند. همان طور که می بینید کنیا در تولید غذا و پوشاک نسبت به ایران و برزیل **مزیت مطلق اقتصادی ندارد**؛ یعنی هیچ کدام از آن دو کالا را به صرفه تولید نمی کند؛ یا به عبارت دیگر، هزینه تمام شده هر دو کالا در کنیا از دو کشور دیگر بیشتر است و این کشور مجبور است برای تولید مقدار مشخصی از کالا، منابع بیشتری را صرف کند. آیا به نظر شما کشور کنیا به هیچ وجه امکان تخصصی شدن و حضور در تجارت جهانی را ندارد؟

اقتصاددانان در این حالت، مفهوم «**مزیت نسبی**» را به کار می برند و می گویند هر چند کنیا در غذا و پوشاک، نسبت به دیگر کشورها **مزیت مطلق ندارد**، در کشور خود در تولید **غذا نسبت به پوشاک مقرون به صرفه است و هزینه ی کمتری دارد** پس (هزینه فرصت تولید غذا کم تر از هزینه فرصت تولید پوشاک است) یعنی **مزیت نسبی دارد**. بنابراین باید در **صنعت غذا** متمرکز شود و پوشاک مورد نیاز خود را از برزیل وارد کند.

➤ **مزیت نسبی:** اگر یک کشور بتواند کالایی را تولید کند که هزینه فرصت کمتری نسبت به تولید سایر کالاها در همان کشور را داشته باشد می گوئیم، کشور در تولید چنین کالایی مزیت نسبی دارد. (یعنی باید از مقدار کمتری از کالای دیگر بگذرد تا این کالا را تولید کند)

نکته: محور اصلی این نظریه **هزینه فرصت** است

اولاً: منابع و سرمایه ها هدر می رود و به بهترین نحو ممکن استفاده نمی شود چرا که منابع کمیاب هستند.

اگر اصل مزیت مطلق و نسبی رعایت نشود

ثانیاً: با تولید محصولات کم تر و بی کیفیت، رفاه جامعه کاهش می یابد

➤ اگر اصل مزیت نسبی و مطلق رعایت شود صادرات کالا افزایش می یابد.

صادرات کالاها به تولیدکنندگان اجازه میدهد که:

۱- محصولات خود را در بازارهای بزرگ به فروش برسانند

۲- به منظور رقابت با دیگر تولیدکنندگان، برای **تولید بهتر و کارآمدتر** وادار به تلاش بیشتر شوند.

مزیت نسبی و هزینه فرصت

یک وکیل ماهر، متخصص که در دفتر وکالت خود مشاوره حقوقی می دهد و برای مشاوره حقوقی، هر ساعت مبلغ ۲۰۰ هزار تومان از مشتریان دریافت می کند. به فکر استخدام یک منشی می باشد که کارهای دفتری را انجام دهد. این منشی برای انجام امور اداری، ساعتی ۵۰ هزار تومان، دستمزد می گیرد. اگر وکیل بخواهد خودش این امور اداری ساده را انجام دهد در این صورت ساعتی ۵۰ هزار تومان در هزینه ها صرفه جویی می کند. آیا این انتخاب

منطقی است؟ خیر زیرا هر یک ساعتی که می خواهد به امور اداری اختصاص دهد، برای وکیل ۲۰۰ هزار تومان ارزش دارد. در این صورت وکیل به جای سود، ۱۵۰ هزار تومان ضرر کرده! زیرا در انجام امور ساده اداری دارای مزیت نسبی نیست چون یک وکیل ماهر و متخصص است و هزینه فرصت انتخاب او برای انجام امور اداری بیشتر است.

نکته: کشورها هم با توجه به هزینه فرصت تصمیم میگیرند چگونه منابع خود را تخصیص دهند تا کالایی را تولید کنند که در آن مزیت نسبی داشته باشند.

دولت ها و تجارت بین الملل

با وجود منافع قابل توجهی که تجارت بین الملل برای کشورها دارد؛ اما در عمل دولت های گوناگون با روند تجارت بین الملل یکسان برخورد نکرده اند.

دلایلی که موجب می شود تا دولت ها در طول تاریخ و در شرایط گوناگون، برخوردهای گوناگون و گاه متعارضی با مسئله تجارت بین الملل داشته باشند:

(۱) یک کشور ممکن است با مشکلات خاص خود مواجه باشد و کشور همسایه اش، مشکلات و مسائل متفاوتی داشته

باشد

(۲) آرمان ها و چشم اندازهای سیاسی و اجتماعی و فرهنگی کشورها ممکن است تفاوت های قابل توجهی داشته

باشد.

پیمان تجاری و تعرفه ی گمرکی

دولت ها تعرفه های گوناگونی بر واردات برخی از کالاها وضع می کنند برای:

۱- حمایت از صنایع داخلی خود ۲- کاهش وابستگی اقتصادی به کشورهای دیگر،

و گاهی در جهت گسترش روابط اقتصادی شان با کشورهاییکه دیدگاه های نزدیک سیاسی با یکدیگر

دارند، پیمان های تجاری وضع می کنند و تعرفه ها را کاهش می دهند .

افزایش یا کاهش تعرفه های گمرکی

وضع تعرفه های گمرکی (مالیات غیر مستقیم بر صادرات و واردات) تابع دو عامل می باشد:

۱- سیاست کلان بازرگانی ۲- شرایط اقتصادی کشورها

این تعرفه ها متناسب با سیاست های کلان می تواند افزایش یا کاهش یابد.

نمونه تاریخی این سیاست تجاری را بررسی می کنیم.

۱. کشور انگلستان در سال ۱۷۰۱، قانونی را در حمایت از صنعت داخلی تصویب کرد که براساس آن واردات هر نوع پوشاک با ابریشم ایرانی یا هندی یا چینی به کشور را ممنوع اعلام می کرد.

۲. در اواخر قرن هجدهم و اوایل قرن نوزدهم، کشورهای آلمان و اروپای شرقی و ایالات متحده در جهت تقویت و حمایت از صنایع داخلی خود، تعرفه های حمایتی متعددی بر کالاهای وارداتی وضع کردند.

۳- در دوره بین دو جنگ جهانی، کارگران و تولیدکنندگان، کنگره آمریکا را متقاعد کردند که تعرفه های گمرکی را تا ۵۲ درصد افزایش دهد. سایر کشورها نیز به تلافی این اقدام، تجارت خود را با آمریکا کاهش دادند.

سازمان های بین المللی که در قرن بیستم شکل گرفت، مجموعه ای از این پیمان های تجاری بود که با فراز و نشیب های گوناگونی همراه بود.

دلیل ایجاد کنفرانس پولی و مالی : ایجاد مشکل به دلیل سیاست های حمایت گرایانه ایالات متحده و برخی کشورهای اورپایی است

نمونه ای از سازمان های بین الملل

الف) بانک جهانی توسعه و صندوق بین الملل پول (ب) سازمان تجارت جهانی

نتیجه کنفرانس پولی و مالی سازمان ملل (برتن وودز) که در سال ۱۹۴۴ تشکیل شد، ایجاد دو سازمان بود

۱- بانک جهانی توسعه ۲- صندوق بین الملل پول .

ب) سازمان تجارت جهانی: این سازمان در نتیجه یک قرارداد به نام ((گات)) ایجاد شد

((قرارداد گات)) در سال ۱۹۴۷، بین ۲۳ کشور با دوهدف منعقد شد

۱. جلوگیری از اقدامات حمایت گرایانه کشورهای علیه یکدیگر ۲. حفظ روابط تجاری کشورهای عضو

آمریکا، کانادا و مکزیک در سال ۱۹۹۲، پیمان تجارت آزاد، مشهور به پیمان نفتا را امضا کردند .

آنچه پشت سر امضای این پیمان های تجاری و یا نقض آن بوده است، همان منافع ملی کشورهاست. بیل کلینتون رئیس جمهور وقت ایالات متحده آمریکا در طول مراحل امضای پیمان نفتا بیان کرد: «نفتا به معنای شغل و درآمد مناسب برای آمریکایی هاست. »

حفاظت از منافع ملی، عامل گسستن از پیمان های تجاری نیز به شمار می رود

❖ عدم پایبندی به پیمان های بین المللی، سابقه بلندی در سنت آمریکایی دارد و دولت های این کشور، بارها پیمان های بین المللی را نقض کرده اند.

مهم ترین نمونه های نقض پیمان های تجاری توسط آمریکا و خروج آن:

❖ از توافق آب و هوایی پاریس

❖ توافق نامه آسیا - پاسیفیک

❖ توافق برجام

www.my-dars.ir

❖ پیمان جهانی سازمان ملل برای بهبود وضعیت مهاجران و پناهندگان،

جنگ های تجاری و تحریم های اقتصادی

تجارت خارجی و تمرکز بر مزیت های مطلق یا نسبی دارای مزیت های بسیاری است. اما این فعالیت گروهی، نباید به **قدرت و استقلال اقتصادی** یک کشور آسیب بزند، در غیر اینصورت به تمام مشکلات کشورهای وابسته دچار می شود دو عامل سبب شده است که اقتصاددانان به اهمیت خودکفایی در برخی از تولیدات داخلی و عدم وابستگی برای

تأمین آن ها از خارج تأکید کنند:

۲. رفتار خودخواهانه برخی کشورها

۱. جنگ و تحریم های اقتصادی قرن اخیر

در نتیجه هر کشوری باید در تأمین کالاهای راهبردی خود کفا باشد.

محصولات راهبردی: محصولاتی که تولید آن ها در یک کشور بدون توجه به میزان سود و هزینه باشد. کمبود این محصولات سبب وابستگی کشور می شود.

کالاهای ضروری و راهبردی: مثل دارو، غذا و محصولات کشاورزی کالاهای حوزه انرژی مثل نفت و انرژی هسته ای و انرژی های نو صنایع نظامی و دفاعی

❖ **وابستگی در تأمین تولید کالاهای اساسی می تواند موجب:**

بهبود جویی یا سلطه رقیب یادشمن و نهایتاً ضعف و وابستگی کشور شود

اقتصاد تک محصولی

زندگی عموم انسان نیز در جامعه شهری به دلیل تخصص گرایی و تولید براساس اصل مزیت مطلق و نسبی، اقتصادی **تک محصولی** است. (مثلاً هر فردی یک تخصصی دارد و با توجه به تخصص خود درآمد کسب میکند مثل پزشک، نجار، خیاط و... که درآمد شان بر پایه ی تخصصشان میباشد.) در کشور ها هم همین گونه است: (اگر هر کشوری براساس اصل مزیت مطلق چیزی را تولید کند که برای آن هزینه کم تری صرف می کند در تولید آن کالا تخصص بیشتری پیدا کرده و اصطلاحاً اقتصادی تک محصولی دارد یعنی بیشتر درآمد کشور فقط از فروش آن تک محصول است پس اقتصاد آن کشور وابسته به درآمد آن محصول می باشد.

درفضای جهانی، اقتصاد تک محصولی، اقتصادی شکننده و آسیب پذیر است زیرا در مواقع بحرانی، امکان تاب آوری و انعطاف پذیری مقابل تکانه ها، مشکلات و تحریم را ندارد.

شرایط استقلال و استحکام اقتصادی

در صورتی یک کشور می تواند به وضعیت استقلال و استحکام اقتصادی نزدیک شود که:

- راه های تأمین کالاهای وارداتی یا بازارهای فروش کالاهای صادراتی خود را گوناگون کند.
- از وضعیت تک محصولی فاصله بگیرد.
- با خلق مزیت های جدید اقتصادی امکان تأمین برخی نیازهای مهم و اساسی را در داخل کشور فراهم کند.
- به علم و فناوری و اقتصاد دانش بنیان توجه بیشتری داشته باشد

www.my-dars.ir

تعامل قدرتمند در عرصه جهانی

هر کشوری برای تعامل قدرتمند با کشورهای دیگر در جهت افزایش استقلال و اقتدار اقتصادی، باید از میان دو چیز دست به انتخاب بهینه بزند؛

۱. بهر برداری از مزیت های موجود ۲. خلق مزیت های جدید

انتخاب بهینه به عوامل متعددی بستگی دارد:

- ۱- موقعیت رقبا   ۲- میزان اعتمادی که به رقبا داریم   ۳- موقعیت صنایع داخلی
۴- منابع و امکانات طبیعی   ۵- منابع انسانی   ۶- وضعیت بازار   ۷- قیمت ها

جواب های پیشنهادی به فعالیتها

گفتگو کنید در کلاس صفحه ۶۹

۱- آیا اگر سفارش خارجی برای سموم زیستی نبود، آقای محمدی زودتر شکست نمی خورد؟

بله به دلیل شرایطی که به وجود آمده بود اگر آقای محمدی سفارت خارجی و صادراتی نداشت حتما زودتر شکست می خورد

۲- به نظر شما چه عللی باعث می شود طرف عراقی به فکر وارد کردن محصول از یک کشور دیگر بیفتد؟

به دلیل نبود امکانات و شرایط برای تولید محصول در آن کشور، وجود قیمت مناسب و کیفیت بالای محصول نسبت به محصول مشابه در کشور عراق و ... باعث واردات محصول به آن کشور شده است.

۳- به نظر شما وجود تقاضای خارجی برای کالای تولیدی آقای محمدی چه منافعی برای او و کارگاهش به همراه داشت؟

با افزایش صادرات، افزایش درآمد و اشتغال را در کارگاه داشته و با بکارگیری تکنولوژی های پیشرفته و تخصیص بهینه منابع باعث افزایش بهره وری در تولید شده و رقابت در تولید محصولات را ممکن می سازد.

فعالیت گروهی صفحه ۷۸

ابتدا موقعیت درس را بخوانید و سپس فرض کنید که شما به عنوان نماینده تولیدکنندگان کشور، در دولت هستید و دستتان برای حمایت از تولیدکنندگان باز است. فرض دیگر اینکه شما هیچ کمک مالی ای به تولید کننده نمی توانید بکنید، حال با توجه به این شرایط و آنچه در این درس خوانده اید به آقای محمدی کمک کنید.

در اختیار قرار دادن مواد خام و اولیه تولید به صنایع تولیدی جهت تولید کالای با کیفیت و ارزان در مقابل کالاهای تحویل داده شده به کشور عراق که اکنون نمی توان پول آن را به سبب تحریم سیستم بانکی دریافت نمود، کالاهایی که در اقتصاد ایران به آن احتیاج است، دریافت شود (مبادله کالا به کالا)

استفاده از روشهای نوین تکنولوژی در بخش های مختلف صنعتی و کشاورزی تا بهره وری افزایش یابد.

جلوگیری از رانت و انحصار طلبی در صادرات و واردات کالاها

قوانین حاکم در بخش های مختلف اقتصادی باید به گونه ای باشد که دست و پا گیر نباشند و از کارایی لازم برخوردار باشند.

صادرات به کشورهای در حال توسعه، در شرایط تحریم بهترین فرصت است

به وجود آوردن امکانات لازم و اعطای تخفیف های بیشتر در مناطق آزاد ویژه اقتصادی برای ترخیص بخشی از کالاهای وارداتی برای رفع نیازهای اساسی کشور، ایجاد شرایط برای توسعه بازارچه های مرزی در تامین مواد اولیه و خام صنعت و راه اندازی بانک های مشترک برای حذف تحریم های مالی، توجه به اصل مزیت های مطلق و نسبی در تولید کالا و خدمات

فعالیت فردی در کلاس صفحه ۷۸

تجارت خارجی و توجه بر مزیت های مطلق و نسبی دارای مزایای فراوانی است، اما باید بگونه ای باشد که این کار، به قدرت و استقلال اقتصادی کشور، آسیبی نرساند. پس باید به اهمیت خودکفایی در برخی از تولیدات داخلی وعدم وابستگی برای تامین آنها از خارج تاکید داشته باشد و در تامین کالاهایی مثل دارو، غذا و محصولات کشاورزی از سایر کشورها بی نیاز باشد تا موجبات بهانه جویی و سلطه رقیب یا دشمن را فراهم نیاورد.

برای تفکر و تمرین صفحه ۷۹

با توجه به اطلاعات هریک از موارد زیر، مشخص کنید که کشور الف دارای کدام یک از مزیت هاست: ۱- مزیت مطلق در تولید موز؛ ۲- مزیت نسبی در تولید موز؛ ۳- مزیت مطلق در تولید آناناس؛ ۴- مزیت نسبی در تولید آناناس.

- کشور الف به ازای هر آناناسی که تولید می کند، از تولید ۱۰ موز صرف نظر می کند؛ کشور ب به ازای هر آناناسی که تولید می کند، از تولید ۲۱ موز صرف نظر می کند.
- مزیت نسبی در تولید آناناس زیرا کشوری که هزینه فرصت آن برای تولید کالایی کم تر باشد، در تولید آن کالا مزیت نسبی دارد.
- براساس مقادیر یکسانی از منابع تولید، کشور الف می تواند سه تن موز و کشور ب می تواند دو تن موز تولید کند.

ج) مزیت مطلق در تولید موز زیرا هر دو کشور مقادیر یکسانی از منابع دارند و کشور الف با همین مقدار منابع، میتواند موز بیشتری تولید کند، پس در تولید موز مزیت مطلق دارد.

- کشور الف می تواند موزهایی با هزینه فرصت کمتری نسبت به کشور ب تولید کند.

ج) مزیت نسبی در تولید موز چون کشور الف برای تولید موز فرصت کم تری می پردازد، پس در تولید آن مزیت نسبی دارد

- براساس مقادیر یکسانی از منابع تولید، کشور ب نمی تواند به زیادی کشور الف، آناناس تولید کند

ج) مزیت مطلق در تولید آناناس با فرض یکسان بودن منابع و عوامل تولید، کشور الف می تواند آناناس بیشتری تولید کند، پس در تولید آناناس مزیت مطلق دارد